

FAUSTUS *kisöccse*

KISÖCCSE

A szlovákiai magyar író 1955. december 1-jén született egy szlovákiai magyar kisvárosban. A kisvárosról már ekkor tudni lehetett, hogy szlovákiai magyar kisváros, a szlovákiai magyar íróról még nem, hogy szlovákiai magyar író. Olyan volt, mint a többi újszülött, csak a füle állt el kissé, ez különböztette meg a többiektől. Erre a szülei is korán felfigyeltek, mert egyikük füle sem állt így el, egyáltalán, egyikük családjában sem volt jellemző az elálló fül. Az első gyanú – talán nem az apáé, a tisztességes szlovákiai magyar munkásé a gyerek?! – a pillanat töredéke alatt elillant, hiszen mindketten tudták, nem volt sem alkalom, sem hajlandóság semmiféle félrekacsintásra az anya, a tisztességes szlovákiai magyar tanítónő részéről. Így aztán távoli, kalandos-bohém életű, letagadott, csak borgőzös éjszakákon fel-felemlegetett, majd a másnap lelkiismeret-furdalása mögé rejtett régi rokonok képe villant fel egy-egy kósza pillanatra, amikor erre az elálló fülű újszülöttré néztek. Egyikük sem mondta ki, hogy ez azt jelentheti, a gyerek elüt majd tőlük, nem folytatja az ő tisztességes, szerény életvitelüket. Az pedig soha, de soha nem jutott volna az eszükbe, hogy szlovákiai magyar író válhat belőle.

A szlovákiai magyar író szülei mit sem tudtak arról, hogy ekkoriban valahol körülöttük mások már tudatosan készülnek a szlovákiai magyar íróvá válásra. Nem is érdekelte volna őket, mert más dolgokkal voltak elfoglalva, és természetesen jó ideig nem érdekelte a szlovákiai magyar írot sem, mindhármukat sokkal jobban érdekelte az életben maradásuk. Azzal sem foglalkoztak, hogy a hely, ahol a szlovákiai magyar író született, egy szlovákiai magyar kisváros, ha valaki ezzel fárasztja őket, alighanem felindultan elkergették volna. Akárhogy is, megélhetési okokból a nagyvárosba kényszerültek költözni. A szlovákiai magyar író még két éves sem volt, amikor már kiutalták nekik a panellakást az egyik újonnan épült lakótelepen, amelynek környéke még kissé mocsaras volt ugyan, de a közelben már villamos- és trolimegálló is létesült. A szlovákiai magyar író még alig eszmélt, amikor már villamossal közlekedhetett a nagyvárosban, amiről a szülei gyerekkorukban nem is álmodoztak.

– Mindez túlságosan ingatag – csóválta a fejét a szlovákiai magyar író, de közben mintha alig láthatóan mosolygott volna. – Semmi jogunk így beszélni a szüleimről.

– Hogy érted, hogy semmi jogunk? – kérdezte az életrajzíró. – Hiteles képet akarunk rólok alkotni. De még csak az elején járunk.

- Az elején? Mennyit akarsz a szüleimről írni?
- Amennyit szükséges. Egy ideig nyilván elkísértek az utadon.
- Miféle utamon?

Az életrajzíró egy pillanatra elgondolkodott.

- A szlovákiai magyar íróvá válás útján – mondta aztán.

A szlovákiai magyar író kortyolt egyet a kávéjából.

- Az egész sokkal bonyolultabb ennél – mondta a homlokát ráncolva. – Hm. Úgy látom, tényleg az elején járunk.

A szlovákiai magyar írónak volt tisztességes polgári neve is. Nagy Jánosnak, Tóth Ferencnek, Horváth Bélának is hívhatták. Seszták Dezsőnek, Skultéty Lászlónak, Schulmeister Ervinnek vagy Grünvald Miklósnak is. Soha nem vette komolyan a saját nevét. Amikor az első könyvét kézbe fogta, percekig nézte a nevet a borítón, a szlovákiai magyar író nevét, és nem érzett semmit. A szlovákiai magyar író mindig erre a pillanatra várt, vagy legalábbis így lett volna természetes. A pillanatra, amikor a neve ott díszleg kinyomtatva a saját könyve borítóján. Talán túl késő volt már ekkor? Talán megérezett valamit abból, ami még vár rá? Vagy talán végig tévúton járt? A szlovákiai magyar író fogta a könyvet, odatámasztotta a többi példányhoz a kisasztalra a garzonban, amelynek az ablaka hasonló garzonok ablakaira nézett, és próbált olyan lenni, mint egy lomha, töredezett szélű bútordarab. Nem esett nehezére. És ettől egy egészen kicsit máris jobban érezte magát.

A szlovákiai magyar író első emléke, amikor az óvoda udvarán az egyik nagycsoportos fiúrálép az ujjára, amely úgy fakad szét, mint egy túltelített véres tömlő. A fiú visszanez rá, vigyorra húzódik a szája, és mintha csak azt mondaná, ez járt neked. Talán tényleg ezt is mondta. A fiút Martinnak hívták, erre a szlovákiai magyar író jól emlékezett, óriási termetű volt, kimagaslott a nagycsoportosok közül is, és még az óvónők is tartottak tőle. Bárkinnek hátra tudta csavarni a kezét, és soha nem tétovázott, ha szükségesnek látta megtenni. A szlovákiai magyar író, aki akkor kiscsoportos volt, és az óvónénik egy kisautót nyomtak a kezébe, hogy azzal játsszon, ő viszont nem tudott mit kezdeni vele, csak nézegette, a lámpáit, a türkiz karosszériáját, a csinos kis kerekeit, és nem érezte egyáltalán a sajátjának, a szlovákiai magyar író ott guggolt az óvoda udvarán, a kezéből egy jókora véres tócsa folyt a betonra, és szédülni kezdett. Ezzel ért véget az első emlék, ezzel a szédüléssel, mint ha ez a szédülés nyitotta volna meg az utat a szlovákiai magyar író számára az eszmélés felé. Odahaza az ideje nagy részében az ablakban gubbasztott, nézte az esőcseppeket, ahogy alaktalan mintákat rajzolnak az üvegre, és nézte, ahogy lassacskán számolják fel a mocsarat a lakótelepük körül. Évekbe telt, amire teljesen felszámolták, addigra számos más lakótelepet is felhúztak a környéken, és egyre több és több autó, Volgák, Moszkvicok, Škodák pufogtak tele az utcát, ahonnan először minden fát kiirtottak, hogy aztán évekkel később elkezdjék őket visszatelepíteni. A szlovákiai magyar író látta mindezt, és kérdezte volna a szüleitől, miért kell mindezt látnia, de a szülei esténként túl fáradtak voltak, reggelente pedig túl elfoglaltak, így nem volt mikor kérdezősködni. Azt magától is látta a szlovákiai magyar író, hogy minden, ami körülötte épül, az akár szép is lehetne, ha nem lenne annyira bumfordi. A bumfordiság olyan volt, mint a cirkusz, ahova egyszer, évekkel később elvitték a szülei, és ahol semmi nem volt valódi, és ennek kellett örülni, ezen kellett nevetni, ebbe kellett kapaszkodni. Ezek a kapaszkodók viszont a levegőben lógtak, a cirkuszon kívül legalábbis, és a szlovákiai magyar író ezen nem győzött csodálkozni. Abba még sokáig nem gondolt bele, hogy ez a bumfordiság rá is rátelepedett, az arcára, a mozdulataira, a beszédére, a gondolkodására. Jóval később vette csak észre, és próbált vele kezdeni valamit. Próbálta meglátni, megismerni. Soha nem hagyta el viszont a gyanú, hogy ott is ott van, ahol soha nem fogja tudni megpillantani.

A szlovákiai magyar író mindenki becézve szólította, az óvodában és odahaza is, és senki nem gondolt rá, milyen nehéz lesz egyszer majd elhagyni ezt a becézést, a kicsinyítő képzőt, és majd ha kiérdemli, természetben és érdemben, komolyan venni a szlovákiai magyar írókat. Első éveiben valóban nem tett semmit, amiért komolyan kellett volna őt venni.

Nyaranta sok időt töltött a nagyszülőknél, az anyja szüleinél egy kis faluban, a nagyvárostól vagy száz kilométernyire, ahova busszal pöfögtek el. Elpöfögtek, és leadták a szlovákiai magyar író, akiről a nagyszülőknek eszükbe sem jutott feltételezni, hogy egyszer még szlovákiai magyar íróként lehet róla beszélni. A nagyszülők mindig valami poros, koszos dologgal voltak elfoglalva, vagy babot fejtettek, vagy kukoricát morzsoltak, és a szlovákiai magyar író velük kellett hogy csinálja. Volt valami kellemesen otromba benne, ahogy minden este koszosnak érezhette magát, de nem akart soká úgy maradni, nem akart olyanná válni, mint a nagyszülők, akiknek mindenről az eszükbe jutott valami nagyon régi történet, és sokat dalolástak is, általában elég egyhangúan. A szlovákiai magyar író nem sokat jegyzett meg abból, amit tőlük hallott, mindezt inkább csak egy zárójeles epizódként látta, aminek végeztével visszatér az ablaka elé, ahol majd az esőcseppek furcsa mintákat rajzolnak az üvegre, benne pedig kérdések fogalmazódnak meg, amelyeket mindjárt a következő pillanatban elfelejt. A szlovákiai magyar író már ekkor, ötéves kora körül ráérezett valamire, amit aztán később ugyanitt, a nagyszülőknél a templomban hallott viszont, egy prédikátor nevű illető könyvéből olvasott fel egy történetet, fiatal barna lány, a szlovákiai magyar írónak feltűnt, hogy már némi melle is van ennek a lánynak, és úgy látta, ez mindenki másnak is feltűnt a templomban, mert a férfiak egyszerre feszülten figyelni kezdtek, az asszonyok pedig furcsán fészkelődni. A lány arról olvasott fel, hogy minden mennyire felesleges és fárasztó, és semmi értelme gyötörödni azokkal a dolgokkal, amelyeket például a szlovákiai magyar író szülei fontos dolgoknak neveztek, mert minden, ami van, már egyszer volt, senki nem tapasztalhat semmi újat, semmi érdekeset, ezért aztán semmi értelme agyonaggódní magunkat. A stressz kifejezést ekkoriban még nem használták, később került be a nyelvi forgalomba, mondhatni együtt cseperedett a szlovákiai magyar íróval, de a prédikátor könyvébe soha nem került be a stressz szó, mert a templomban mindennek régies hangzásának kellett maradni. A szlovákiai magyar író nagyszülei és a többi falusi csak azt hitte el, ami régi volt, vagy legalább réginek tűnt. A szlovákiai magyar író ezt jól megjegyezte, hogy aztán később ez is alaposan megnehezítse az életét.

A szlovákiai magyar író későn kezdett beszélni, írni meg pláne, a szülei később is mindig mondogatták, hogy nem volt érzéke a szavakhoz, ő pedig ezt mindig merényletként élte meg, mintha ezzel is próbálták volna felrázni szlovákiai magyar írói ábrándozásából. Tény, hogy alapvető bizalmatlansággal fordult a szavak felé, inkább csak szemlélte őket, ahhoz nem fűlött a foga, hogy bepizskítsa magát velük. A szavak egyszer csak mindenhol ott voltak, és azt gyanította, valahol a gerincében bizsergett az érzés, hogy most már nem is hagyják el soha, állandóan leselkedni fognak rá, egyetlen szabad rebbenése sem lehet többé. Ehhez nem sokkal később egy másik tolakodó újdonság is társult, legalább olyan szerteágazó és kiismerhetetlen formában, ahogy a szavak jöttek, de erre a másikra nem is tudott semmiféle összefoglaló fogalmat találni. Azt sejtette, hogy a szavakkal van összefüggésben. Jézuska, mikulás, kisbárányok, istenke, apostolok, angyalok és ördögök és még rengeteg különböző szereplő alkotta ezt a társaságot, amely a szavakat követte, és egyszeriben rázúdult a szlovákiai magyar íróra, aki addig tökéletesen megvolt a maga szerény játékaival, apró kis örömeivel és bánataival. Most egyszeriben annyi mindenkire kellett figyelnie, hogy számon sem tudta tartani őket, és a legrosszabb az volt, hogy számon sem lehetett, mert mindig máshogy néztek ki, és mindig mást akartak tőle. A szavaknál még egyszerűbben ment a dolog, a labda gömbölyű és gurul, vagy pattog, vagy nem, vagy be lehet nyomni, vagy nem, de legalább néhány tulajdonsága alapján felismerhető. Azt sosem tudta, mikor van dolga a Jézuskával vagy a mumusokkal, akik soha nem tisztelték meg a szlovákiai magyar író, a jelenlétükkel. Amikor szóba kerültek, a szlovákiai magyar író inkább csak tártott szájjal bámult, mint aki megkukult. Mondták is rá a szülei néhányszor, hogy megkukult a gyerek, miközben ennek nem volt semmi értelme. Amikor már folyékonyan beszélt, még akkor is ügyelt rá, hogy amit mond, az lehetőleg ne legyen ilyen rémisztően zavaros. Később, jóval később olvasta egy régi gondolkodónak a mondását, aki azt vallotta, feleslegesen ne szaporítsuk a létezőket. Ennek nagyon megörült, végre valaki, gondolta, aki megálljt intett. Aztán nem sokkal később rájött, a kísérlet sikertelen volt, a létezők egy-

re csak szaporodnak, a megállításukra tett bármiféle kísérlet eleve kudarcra van ítélve, és ő, a szlovákiai magyar író maga is ennek az egyedül értelmes elvnek az ellenében létezik.

A szlovákiai magyar író a szlovákiai magyar nyelv is meglepetésként érte. Már amikor értesült róla, hogy ez egy ilyen nyelv. Ki tudja, mikor került erre sor, talán az óvodában, talán odahaza, a magyar közszolgálati televízió adását nézve, bár televíziójuk csak jóval később lett, eleve elég későn látott televíziót. Mindenesetre egy idő után sok minden kiderült: hogy az ő nyelvükben olyan szavak vannak, amelyeket mindenki egy kicsit furcsának tart, még azok is, akik használják őket. Teljes természetességgel használják őket, de tisztában vannak vele – legalábbis az esetek többségében –, hogy itt valami – na és itt a nagy kérdés, hogy mi – nincs teljesen rendjén. A kérdés elodázandó, ez volt a közmegegyezés, ám ez megint zavarba hozta a szlovákiai magyar író, akinek már így is alaposan meggyűlt a baja a szavakkal, amelyek csak úgy rárontottak, hívatlanul, a megkérdézés nélkül, és akkor most még itt van ez a furcsa, elmismásolt közmegegyezés bizonyos szavakról, amelyeket például az óvodában már nem mondunk, mert a szemfüles óvónénik nyomban kijavítanak, és egy kicsit furcsán néznek ránk. Ezek a szavak még gyanúsabbak lettek, és hiába tűnt a saját tyeplákija teljesen ártalmatlannak, azáltal, hogy tyeplákinak nevezte, már csapdába került. A kérdés elodázandó, ám eltörölhetetlen.

Ez persze még a nagy villamosos elveszés előtt történt, ami középső csoportos korában érte a szlovákiai magyar író, és egy újabb lépéssel beljebb vitte őt a nagy zezzugos labirintusba.

A szlovákiai magyar író öt éves korában már látni és érezni kezdte a várost, ahogy mozdult, ahogy kigőzölgött, ahogy hömpölygött és megtorpant, ahogy pöffeszkedett és ahogy szétnyílt. Látni kezdte a magasságát és a szélességét, ezek teljesen új dimenziók voltak számára, amikor az épületek közé, az utcák fogsorai közé, a terek tepsijébe került. Itt más volt a magas és más volt a széles, mint eddig, ha kinyújtotta a kezét, nem tudta megfogni azt, amit pedig olyan közelinek látott. És más volt a közeli is, amikor igazán közeli volt: a villamoson úgy értek hozzá az emberek, ahogy egyébként nem érünk emberekhez, és ezt megint csak nem oldotta fel senki. Ezzel együtt élünk, mondták ki majdnem a szülei, de inkább mást mondtak. Vitték őt óvodába, válaszolgattak a kissé bárgyú kérdéseire arról, mikor érnek oda és mikor jönnek majd érte, miközben a válaszokat képtelen volt értelmezni.

Aztán egyszer csak elveszett.

Nem derült ki, mi történhetett, vajon ő szállt-e le rossz helyen, a tömeg sodorta-e el, a szülei felejtettek-e el idejében leszállni, de egyszer csak ott állt a megállóban, egy teljesen ismeretlen, addig sosem látott helyen, teljesen ismeretlen, addig sosem látott arcok között. A villamos elrobogott, és már nem volt, ami segíthetne rajta. Itt most az eddigiek fordítottja érvényesült: eddig ott volt az a sok-sok szó, amihez nem volt tárgy, ember, semmi látható, megfogható, de szavakból akármennyi volt, hogy fuldokolt bennük, most viszont nem volt itt egyetlen szó sem, de itt volt ez a rengeteg nagyon is látható, nagyon is megfogható valami, amikhez nem voltak szavak, magukban voltak, illetve nem magukban, hanem együtt, és fuldokolt közöttük. És persze kiderült, hogy a szavakkal, ezekkel a rohadék szavakkal, amelyek addig már annyit hitegették, semmire sem megy, mert ezek az ismeretlenek itt körülötte egyetlen betűt sem értettek meg abból, amit suttogott, beszélt, kiabált nekik. Nem tudta megmagyarázni, ki ő, és hova kell eljutnia. Belehajoltak az arcába, és újabb szavak jöttek, tömegesültek, és fröcsögött az arcába az ismeretlenek nyála, és sok zöld és barna és kék szemet látott, és kis és nagy bajuszokat és villogó fülbevalókat, de nem tudta őket hova tenni. Nem is derült ki, hogyan került biztonságba, az emlék önálló kis emlékszi- get maradt, a szlovákiai magyar író viszont akkor-

tól tudta, hogy ami odakint van, az valami sokkal, sokkal másabb, mint addig gondolta, és ez egy újfajta bizsergéssel töltötte el. Semmi nem volt, csak ez a bizsergés.

– Az arcukra képtelen vagyok visszaemlékezni – mondta a szlovákiai magyar író.

– A későbbire sem? Az időskori arcukra? – kérdezte az életrajzíró.

– A későbbi arcuk, ahogy te mondd, az időskori, bár ez elég modorosan hangzik, nem érdekes. Arra már rászáradt a sok tettetés. Mint amikor a kisgyereket azzal ríogatják, ne grimaszoljon, mert úgy marad. No, ők úgy maradtak.

– Mégis hogy?

– Nem tudom, mintha betonból öntötték volna ki az arcukat. Amiből persze kispórolták a cementet. Valahogy így. A fiatalkori arcuk viszont elveszett. Mintha sosem néztem volna rájuk.

– És valami egyéb? A mozdulataik, a gesztusaik, a szavajárásuk?

– Azt hiszem, a szüleim prototípusok voltak. A húszas években születtek, nem lehetett könnyű gyerekkoruk. Talán semmilyen sem volt. Nem beszéltek róla. Amilyük volt, az a hatalmas sóvárgás. Biztosan kutatták már ezt szociolingvisztikailag is. Az obcsánsz kik és preukázok világát. Azt hiszem, arra számítottak, tartozhatnak majd valahova. Hosszú idő kellett, hogy rájöjjenek, mi történt velük.

– De rájöttek? Ki is mondták netán?

– Dehogymondták. Nem egyedül estek át ezen, de az ilyesmiről senki nem beszélt. Ők meg pláne. Egyre kevesebbet beszéltek. Elvesztették a szavakat. Talán először a bizalmuk lett oda. Ebből még láttam valamit, de aztán már nem figyeltem őket.

– Pedig sokáig éltetek együtt.

– Ne szaladjunk ennyire előre.

A szlovákiai magyar író első nagy szerelmét Genovéának hívták, szőke volt, és aprócska, és nem lehetett nem észrevenni. Voltak a szlovákiai magyar írónak akkor már kisebb szerelmei, szerelmek első látásra, akik hirtelen kiragadták őt a labirintusból, ahova vezette be az idő. De csak egy pillanatra ragadták ki, aztán rögtön elillantak, elfelejtődtek. Genovéa nem, ő hosszú ideig tartó, mámoros gyötrelmet okozott az öt éves szlovákiai magyar írónak, már a létezésével, pedig a szlovákiai magyar író akkor még talán soha nem hallotta azt a szót, hogy vágy így önmagában, vagy ha igen, minden bizonnyal kikérte volna magának, hogy ilyesmivel fárasszák.

Genovéa. A szlovákiai magyar író egyből megértette, a különleges nevű nőekkel még sok baja lesz. Nem mintha annyira tetszett volna neki ez a név, csak egyszerűen nem tudta kiverni a fejből. A kislány egy évvel fiatalabb volt a szlovákiai magyar írónál, és persze jóval komolytalanabb, állandóan hisztizett, és a szlovákiai magyar író egy idő után azon kapta magát, mindig ott van, amikor Genovéa hisztizik, és vigasztalni próbálja. Inkább kevesebb, mint több sikerrel, de közben legalább szabad volt néznie. Időnként még a haját is megérinthette, ami vékony szálú volt, és finom, mint a selyem, illetve inkább a selyem volt olyan, mint Genovéa haja, mert a szlovákiai magyar író akkor még nem tudta,

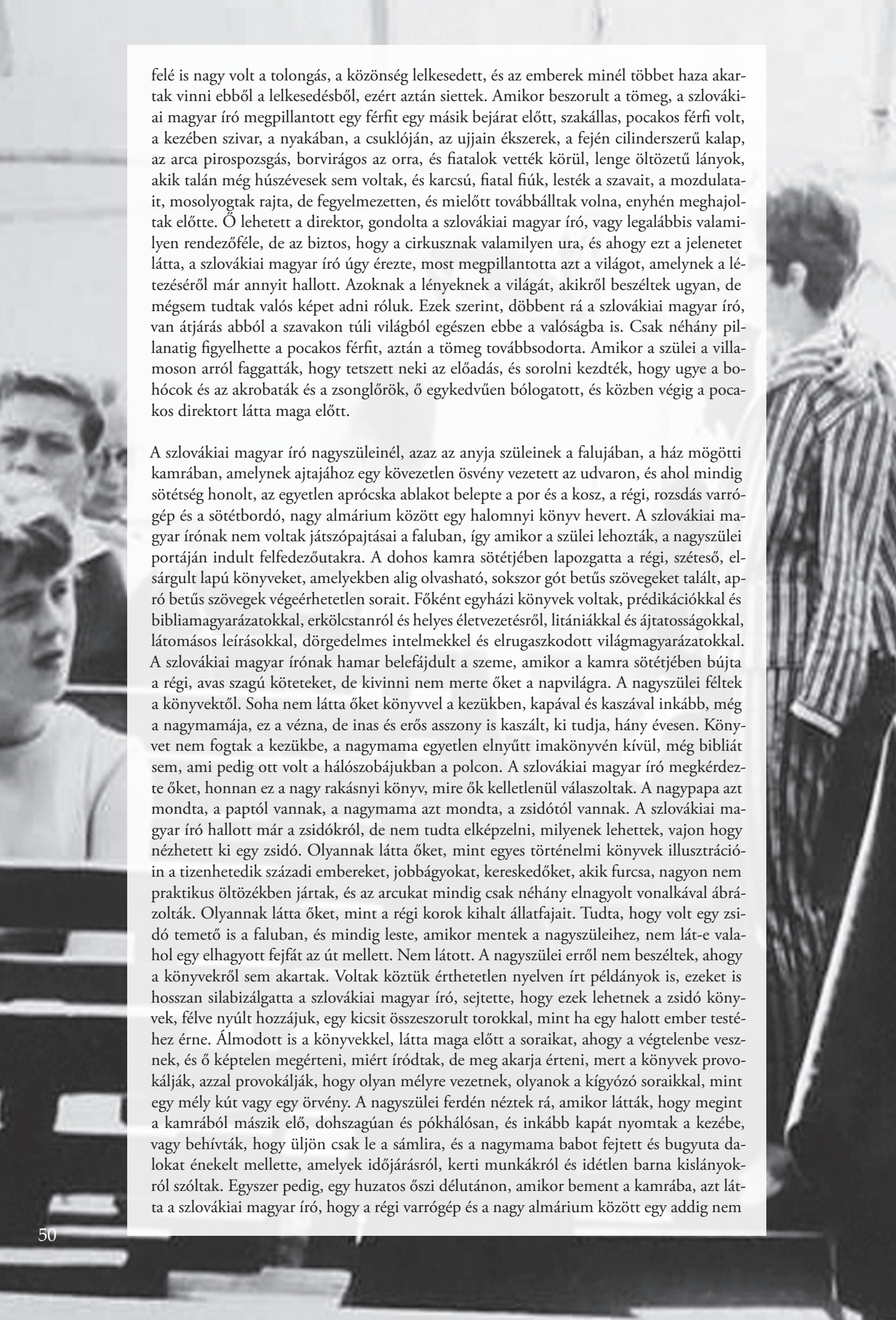
milyen a selyem. Azt már tudta, milyen a pókháló, de az félelmetes volt, míg Genovéa haja kíváncsatos. Genovéa hagyta, hogy megérintse a haját, és a szlovákiai magyar írónak olykor-olykor már az is megfordult a fejében, Genovéa most azért hisztizik, hogy ő mellette legyen, és hogy megérintse a haját. Ez lett köztük a titkos kód, ez a hiszti, ami senkinek nem szúrt szemet, mert Genovéa sokat hisztizett, és mindenki jónak találta, ha ilyenkor a szlovákiai magyar író megpróbálja őt megvigasztalni. Az óvónők hagyták őket, elvontak kávézni, és a két gyerek akár óráig együtt volt, Genovéa bömbölt és durcáskodott felváltva, a szlovákiai magyar író pedig játékokkal engesz-

telte és a haját simogatta. Mintha évek teltek volna el így. Az emlék megint csak megszakad, mintha egyetlen történetet sem lehetne lekerekíteni. A szlovákiai magyar író így indult neki a történeteknek, ezzel a veszteségarzenállal, nincs kerek vég, nincs beteljesedés, nincs megváltás. Genovéva eltűnt, nem tudott tőle elbúcsúzni sem. Pedig volt óvodai ballagás is, ahogy lennie kell, és Genovéva ott is kivágta a hisztit, ahogy szokta, de a szlovákiai magyar író arra a vigasztalásra már soha nem tudott visszaemlékezni.

Az iskola első éveiből a szlovákiai magyar író nem a betűvetés gyötrő nehézségeire emlékezett, sem a szorzótábla magolására vagy a csikorgó orosz főnevekre, amelyeket fagyos szigorral vert beléjük az oroszos tanítónéni, akinek a szemében mintha a mérhetetlen tundra kegyetlensége szikrázott volna. Egy Eurüdiké nevű lányra emlékezett, akinek a neve mindjárt az első pillanatban halálosan zavarba hozta, főleg a neve, és aztán a haja is, az arca, a hányavetisége, a nemtörődöm mozdulatai, a fölényes tekintete. Elő-előbukkant Eurüdiké azokban az években, és amikor előbukkant, akkor a szlovákiai magyar író élete nem szólt másról, csak és kizárólag arról, hogyan férközhet a közelébe, hogyan érheti el, hogy megszímíthassa a hosszú fekete haját, és hogyan zabolázza meg a szavak rakoncátlan hadseregét, hogy a saját céljainak rendelje őket alá. Nem tudta megszólítani Eurüdikét, de szerencsére mindig adódott alkalom, hogy a megszólítást megkerülve mellette teremhessen, elvégre osztálytársak voltak, és bár ő fiú volt, Eurüdiké pedig lány – mekkora feleslegesen korlátozó marhaságnak látta először ezt a különbségtételt! –, természetes volt, hogy egymás mellett kötnek ki a szünetekben vagy épp tanítás után az iskolaudvaron. Aztán voltak sűrű, elmosódó időszakok, amikor Eurüdiké elveszett, eltűnt, talán ott volt valahol az észlelés peremén, de a fontossága megkopott, majdhogynem elfelejtődött, és ezekből az időszakokból emléke is alig maradt a szlovákiai magyar írónak. Mintha Eurüdiké tartotta volna életben az emlékezetét, mintha ő tartotta volna eszméleténél. Évekig húzódott az ügy, Eurüdiké felmerült, majd alászállt, de a szlovákiai magyar író nem tudta őt követni, csak bámulta és bámulta, és próbált a közelében maradni. Nem tudott gondolkodni Eurüdikéről, csak sodródott vele és általa, amiről alighanem Eurüdikének fogalma sem lehetett, ki tudja, egyáltalán észrevette-e valaha ezt a törleszkedést, ezt a bámulást, tudomást vehetett-e róla, hogy van a környezetében valami egyedi, valami meghatározó, valami megtartó erő. Talán igen, lehetséges, hogy ezt természetesnek vette, mert tisztában volt saját különlegességével. Mindez körülbelül a szlovákiai magyar író tízéves koráig tartott, Eurüdiké ugyan nem költözött el, továbbra is ott volt a közelben, de egyszeriben valami megváltozott. Hiába viselte ugyanazt a nevet, hiába volt ugyanolyan flegmán szép és megközelíthetetlen, a szlovákiai magyar író látóköréből egyszeriben eltűnt. Látta még csilogni a haját, az ajkát, hallotta a kacagását, a sikolyait, de egyszeriben mintha lejárt volna az Eurüdikére szánt idő. A szlovákiai magyar író pedig továbblépett.

A szlovákiai magyar író hétéves volt, amikor a budapesti nagycirkusz vendégszerepelt a városban, és a szülei elvitték az előadásra a szlovákiai magyar írót. Nem lelkenedett, mert fogalma sem volt, mit várhat, hallott ugyan már a cirkuszról, bohócok, elefántok és akrobaták, de elképzelni nem tudta. Nagy volt a zsúfoltság már az érkezéskor, sok, a szlovákiai magyar íróhoz hasonló gyerek tolakodott a bejáratnál, a szüleik pedig, akiknek az arca ezekben a percekben nem sokban különbözött a gyerekeikétől, még jobban tolakodtak. Drága volt a jegy, minden bent töltött pillanat értékes volt. Furcsa szagok kavargtak odabent, kölniszag vegyült testszaggal és állatszaggal, a hangoskodó nézőkről patakokban dőlt a verejték. A szlovákiai magyar író tátott szájjal nézte végig az előadást, talán a nyála is el-csappent. A szülei oda-odapillantottak rá, vajon lenyűgözi-e, amit lát. Nem értette, mi ez az egész, színes volt, mégis fakó, harsány, mégis tompa. A bohócokat nem tudta követni, az akrobaták untatták, az állatszámokat érdekesnek találta ugyan, de soha nem akkor, amikor a közönség nevetett vagy tapsolt, inkább akkor, amikor az állatok megtorpantak, és végtelen szomorúság csillant fel a szemükben. Hiába mondták el sokszor, hogy távoli tájak egzotikus mutatványait fogja látni, minden ismerős volt, olyan ragacsos volt az egész, mint a vattacukor, ami vonzza az embert, de amikor már mindene ragad tőle, akkor inkább sírna. Aztán a kijáratnál mégis látott valamit, ami megragadta. Ki-

felé is nagy volt a tolongás, a közönség lelkesedett, és az emberek minél többet haza akartak vinni ebből a lelkesedésből, ezért aztán siettek. Amikor beszorult a tömeg, a szlovákiai magyar író megpillantott egy férfit egy másik bejárat előtt, szakállas, pocakos férfi volt, a kezében szivar, a nyakában, a csuklóján, az ujjain ékszerek, a fején cilinderszerű kalap, az arca pirospozsgás, borvirágos az orra, és fiatalok vették körül, lenge öltözetű lányok, akik talán még húszévesek sem voltak, és karcsú, fiatal fiúk, lesték a szavait, a mozdulatait, mosolyogtak rajta, de fegyelmезetten, és mielőtt továbbálltak volna, enyhén meghajoltak előtte. Ő lehetett a direktor, gondolta a szlovákiai magyar író, vagy legalábbis valamilyen rendezőféle, de az biztos, hogy a cirkusznak valamilyen ura, és ahogy ezt a jelenetet látta, a szlovákiai magyar író úgy érezte, most megpillantotta azt a világot, amelynek a létezéséről már annyit hallott. Azoknak a lényeknek a világát, akikről beszéltek ugyan, de mégsem tudtak valós képet adni róluk. Ezek szerint, döbбent rá a szlovákiai magyar író, van átjárás abból a szavakon túli világból egészen ebbe a valóságba is. Csak néhány pillanatig figyelhette a pocakos férfit, aztán a tömeg továbbsodorta. Amikor a szülei a villamoson arról faggatták, hogy tetszett neki az előadás, és sorolni kezdték, hogy ugye a bohócok és az akrobaták és a zsonglőrök, ő egykedvűen bólogatott, és közben végig a pocakos direktort látta maga előtt.

A szlovákiai magyar író nagyszüleinél, azaz az anyja szüleinek a falujában, a ház mögötti kamrában, amelynek ajtajához egy kövezetlen ösvény vezetett az udvaron, és ahol mindig sötétség honolt, az egyetlen aprócska ablakot belepte a por és a kosz, a régi, rozsdás varrógép és a sötétbordó, nagy almárium között egy halomnyi könyv hevert. A szlovákiai magyar írónak nem voltak játszópajtásai a faluban, így amikor a szülei lehozták, a nagyszülei portáján indult felfedezőutakra. A dohos kamra sötétjében lapozgatta a régi, széteső, el-sárgult lapú könyveket, amelyekben alig olvasható, sokszor gót betűs szövegeket talált, apró betűs szövegek végeérhetetlen sorait. Főként egyházi könyvek voltak, prédikációkkal és bibliamagyarzatokkal, erkölcstanról és helyes életvezetésről, litániákkal és ájtatosságokkal, látomásos leírásokkal, dörgedelmes intelmekkel és elrugaskodott világmagyarzatokkal. A szlovákiai magyar írónak hamar belefájdult a szeme, amikor a kamra sötétjében bújta a régi, avas szagú köteteket, de kivinni nem merete őket a napvilágra. A nagyszülei féltek a könyvektől. Soha nem látta őket könyvvel a kezükben, kapával és kaszával inkább, még a nagymamája, ez a vézna, de inas és erős asszony is kaszált, ki tudja, hány évesen. Könyvet nem fogtak a kezükbe, a nagymama egyetlen elnyűtt imakönyvén kívül, még bibliát sem, ami pedig ott volt a hálószobájukban a polcon. A szlovákiai magyar író megkérdezte őket, honnan ez a nagy rakásnyi könyv, mire ők kelletlenül válaszoltak. A nagypapa azt mondta, a paptól vannak, a nagymama azt mondta, a zsidótól vannak. A szlovákiai magyar író hallott már a zsidókról, de nem tudta elképzelni, milyenek lehetnek, vajon hogy nézhetett ki egy zsidó. Olyannak látta őket, mint egyes történelmi könyvek illusztrációin a tizenhetedik századi embereket, jobbágyokat, kereskedőket, akik furcsa, nagyon nem praktikus öltözékben jártak, és az arcukat mindig csak néhány elnagyolt vonalkával ábrázolták. Olyannak látta őket, mint a régi korok kihalt állatfajait. Tudta, hogy volt egy zsidó temető is a faluban, és mindig leste, amikor mentek a nagyszüleihez, nem lát-e valahol egy elhagyott fejfát az út mellett. Nem látott. A nagyszülei erről nem beszéltek, ahogy a könyvekről sem akartak. Voltak köztük érthetetlen nyelven írt példányok is, ezeket is hosszan silabizálgatta a szlovákiai magyar író, sejtette, hogy ezek lehetnek a zsidó könyvek, félve nyúlt hozzájuk, egy kicsit összeszorult torokkal, mint ha egy halott ember testéhez érne. Álmodott is a könyvekkel, látta maga előtt a soraikat, ahogy a végtelenbe vesznek, és ő képtelen megérteni, miért íródtak, de meg akarja érteni, mert a könyvek provokálják, azzal provokálják, hogy olyan mélyre vezetnek, olyanok a kigyózó soraikkal, mint egy mély kút vagy egy örvény. A nagyszülei ferdén néztek rá, amikor látták, hogy megint a kamrából mászik elő, dohszagúan és pókhálósan, és inkább kapát nyomtak a kezébe, vagy behívták, hogy üljön csak le a sámlira, és a nagymama babot fejtett és bugyuta dalokat énekelt mellette, amelyek időjárásról, kerti munkákról és időtlen barna kislányokról szóltak. Egyszer pedig, egy huzatos őszi délutánon, amikor bement a kamrába, azt látta a szlovákiai magyar író, hogy a régi varrógép és a nagy almárium között egy addig nem

látott, oda nem illő, roskadt szekrény van, a könyvek sehol, és a szekrény ajtaján fémpánt, lakattal lezárva. Hiába rángatta, nem nyílt. Nem merté elkérni a kulcsot a nagyszüleitől.

Hazudni szokott a szlovákiai magyar író korábban is, de nyolcéves volt, amikor először fészkelődött el tudatosan egy hazugságban. Korábban inkább csak letagadott dolgokat, mintegy szükségszerűen, a túlélés érdekében. Nyolcéves volt, amikor egy iskolai ünnepségen *A dzsungel könyvét* készültek előadni, és az első próbanapon a szlovákiai magyar íróra osztották Maugli szerepét. Nem lelkendezett, nem tiltakozott, sem büszkeséget, sem elégedetlenséget nem érzett. Rövid és egyszerű szövege volt, a rendezés sem volt túlbonyolított, de a fiatal, kecses tanítónéni nagyon aprólékosan elmagyarázta a szlovákiai magyar írónak, hogyan kell Mauglit játszania. Ahhoz, hogy elhitesse másokkal, a nézőkkel, hogy ő Maugli, neki magának is el kell hinnie. A szlovákiai magyar író tudta, hogy ez marhaság, de tetszett neki, ahogy a tanítónéni megpróbálja meggyőzni, és az ő kedvéért egy kicsit elhitte saját maugliságát. Attól kezdve pedig, hogy elhitte, tényleg másképp hallotta a saját szájából a szöveget, és másnak látta a mozdulatait, másnak látta a végtagjait, a saját testrészeit is. A tanítónéni mindenkit megdicsért a próba végén, és azt mondta, mindenki gondolja át alaposan, amivel foglalkoztak. A szlovákiai magyar író átgondolta, és amikor hazament, kipróbálta, milyen, ha még egy kicsit Maugli lesz. A szüleinek nem árulja el, ám valójában igenis Maugli lesz, legalább egy délutánra. A szülei nem tudták, hogy ő most épp nem a szlovákiai magyar író, hiába néz ki úgy, mint a szlovákiai magyar író, ténylegesen semmi köze hozzá. Minden mozdulatában és minden szavában ott volt a maugliság, ugyanúgy, mint a próbán, hiába nem volt most adott szövege, bármit mondott, az színpadi szöveggé vált, Maugli-szöveggé. Egy teljes délutánon át hazudott a szüleinek arról, hogy ő most a szlovákiai magyar író, egyedül ő ismerte a valóságot. Ekkor érezte először, hogy a hazugság mennyivel érdekesebb lehet az igazságnál. Megérzett valamit abból, hogy van a hazugságban valami felemelő. Másnap ismét próbáltak, ám a tanítónéni új szereposztást talált ki, és a szlovákiai magyar írót a majomkirály egyik alattvalójává fokozták le. Ez már nem tudta érdekelni, és egy időre megfelekedett a hazugság élvezetéről. ■ ■ ■

■ **Szalay Zoltán** (1985): prózaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete a Kalligramnál: *Felföld végnapjai*, 2017.

